

**Naam:** Albert Waterman 361702

**Vak:** Kennislab

**Beoordelaar:** Delano Maccow en Ilja Hagenauw

## **Zakendoen met Populisme**

De uitkomsten van de provinciale verkiezingen in maart 2019 kwamen voor veel mensen als een verrassing. Van nul zetels naar 86 en daarmee de grootste provinciale partij van Nederland heeft Forum voor Democratie (FvD) laten zien dat zij een waardige opvolger zijn van de Partij voor de Vrijheid (PVV). FvD ontvangt veel kritiek en wordt uitgemaakt als een populistische partij. Met de voortzetting van het populisme door de FvD, wordt het duidelijk dat het populisme in Nederland geen tijdelijk fenomeen is. Naast Europa is er in Latijns-Amerika een grote opmars in populisme zoals Evo Morales in Bolivia en Nicolás Maduro in Venezuela. De overwinning van de Jobbik partij in Hongarije (Viktor Orbán) zorgde ervoor dat de regerende partij Fidesz het grensgebied afmuurde om de toestroomde immigranten te weren. Populistische partijen hebben niet veel stemmen nodig om een sterke invloed te hebben, in het verenigde koninkrijk had de UK Independence Party slechts één zetel, maar dit zorgde voor genoeg anti-Europa en anti-immigranten debat dat de Conservatives een Brexit referendum uitschreven. Van de Verenigde Staten, Argentinië tot de Filipijnen, populisme maakt weer zijn opmars. Wat houdt populisme nou precies in en wat maakt een partij nou populistisch? Wat zijn de gevolgen voor het bedrijfsleven van Nederland zodra populistische partijen aan de macht komen? Zijn deze gevolgen positief of negatief? Voor de Verenigde Staten betekende dit protectionisme dat zich uitte in een handelsoorlog, maar werd de vennootschapsbelasting door Trump verlaagd van 35% naar 15%.

### **Wat is Populisme?**

Om meer duidelijkheid te krijgen over wat de gevolgen zijn, moet er eerst gekeken worden naar wat er nou precies met populisme wordt bedoeld. Er zijn meerdere definities voor de term 'populisme' en omdat er geen algemene theorie van populisme is maakt dit het vaststellen van

populisme alleen maar lastiger. Deze algemene beschrijving van populisme wordt gezien als een goed startpunt om populisme te definiëren: *‘Populism is an ideology that considers society to be ultimately separated into two homogeneous and antagonistic groups, ‘the pure people’ versus ‘the corrupt elite’, and which argues that politics should be an expression of the volonté générale (general will) of the people.’* (Mudde, 2004) Mudde stelt de volgende drie kern kenmerken voor: tegen de gevestigde orde, autoritarisme en nativisme. Hieronder volgt een korte toelichting van deze kenmerken.

### **Wij zijn de 100%**

Eén van de kenmerken van Populisme is de onderscheiding tussen de normale pure mensen en de corrupte elite. Een voorbeeld hiervan is Thierry Baudet die het ‘partijkartel’ wilt beëindigen of ‘Drain the swamp of corruption in Washington’ van Donald Trump. (Mebius, 2017) Mudde gaat verder en zegt dat in populisme beide kanten dezelfde interesses en waarden hebben. Het belangrijkste verschil tussen de pure mensen en corrupte elite zijn de moralen (ethiek). Daarom dus ook ‘puur’ en ‘corrupt’. Een andere kenmerk van populisme is: *‘Populists claim that they, and they alone, represent the whole people.’* (Mueller, 2016) Alleen wij representeren het volk, de rest is illegitiem. Mueller noemt een voorbeeld van een toespraak van Recep Tayyip Erdoğan president van Turkije in zijn boek *What is Populism?: “We are the people. Who are you?”* Erdoğan is ervan bewust dat de anderen ook Turken zijn, maar hij verwerpt het pluralisme en wil een homogene groep creëren met als kenmerk dat ze van nature ‘puur’ zijn. Met pluralisme wordt het naast elkaar bestaan van verschillende culturele en sociale (belangen)groepen in een samenleving bedoeld. (Encyclo) Voor Erdoğan en andere populistten komt dit perfect uit: elke criticus wordt opzijgeschoven en bestempeld als immoreel en vijand van het volk. Hiernaast heeft het populisme afkeer naar ‘big business, grote banken en multinationals. (Inglehart, R. F., & Norris, P, 2016).

### **Macht grijpen**

Ten tweede zijn de populistische leiders vaak charismatisch en hebben ze vaak autoritaire kenmerken. Met autoritaire kenmerken wordt er bedoeld dat een individu sterke neigingen heeft naar fascistische en antidemocratische overtuigingen en gedragingen. (Encyclo) Daarnaast geven

populisten de voorkeur aan meerderheid democratie doormiddel van referendums en opinie pollen, in plaats van institutioneel controle en evenwicht (trias politica) om minderheden te beschermen.

### **Vijand creatie**

In het nativisme komen nationalistische en xenofobe overtuigingen samen. Dit uit zich door een homogene groep te creëren en buitenstaanders, bijvoorbeeld buitenlanders en minderheden, te weren en de schuld geven voor problemen. Populisme geeft dus de voorkeur aan nationale zelfinteresse in plaats van internationale interesses. Voorbeelden hiervan zijn grenzen dicht doen voor mensen, ideeën, werk en kapitaal en traditioneel conservatisme in plaats van liberalisme (Inglehart, R. F., & Norris, P, 2016). Geert Wilders uit zich dit om op moslims te richten, Rodrigo Duterte president van de Filipijnen richt zich op drugsdealers en drugsgebruikers, Donald Trump op Mexicanen en China en Thierry Baudet op de Europese Unie en oikofobie, oftewel angst voor de eigene. Voor Europese populistische partijen is de Europese Unie ook vaak een vijand. Het is dus kenmerkend voor een populistische partij om een algemene vijand te scheppen.

### **Oorzaken van hedendaagse populisme**

Er zijn verschillende factoren die bijdragen aan de opmars van hedendaagse populisme. Zo geeft Antal Atilla in zijn course *The Political Theory of Populism and Democracy* (2019) zes factoren aan:

- Economische en sociale crisis
- Neoliberalisme
- Globalisatie en staatssoevereiniteit
- Depolitiseren en vertrouwen crisis
- Anti populisme
- Identiteitspolitiek

Drie factoren komen naar voren die het meest relevant zijn voor dit artikel: economische en sociale crisis, depolitiseren en vertrouwen crisis en globalisatie en staatssoevereiniteit. Deze drie factoren worden eerst verder toegelicht. Er wordt wel vaker een link gelegd tussen crisis en

populisme: populisme komt voort uit crisis en populisme zorgt voor een crisis. (Poli, 2017) Het is echter niet voor de hand liggend om deze link te bewijzen. M. D. Poli legt in haar essay uit dat er wel degelijk een link is tussen hedendaagse populisme en de kredietcrisis van 2008. Na de kredietcrisis was er een aanzienlijke groei van populisme in Europa, vooral in de landen die het hardst zijn geraakt door de crisis: Portugal, Ierland, Italië, Griekenland en Spanje. Andere landen zoals Frankrijk en Finland zijn over het algemeen minder hard geraakt door de crisis, maar toch laat de toenemende populariteit van Marie La Pen en de populistische Finns party zien dat door de crisis dat er wel degelijk een link aanwezig is. (Poli, 2017) Ontevredenheid over de huidige regering en hun aanpak van de crisis zorgde niet alleen in een groei van populariteit van populistische bewegingen, maar ook een groei van de hoeveelheid en aantal populistische partijen.



**Figuur 1 Vertrouwen in mensen, recht en politiek in Nederland**

Hedendaagse populisme wordt niet alleen door economische, financiële en buitenlandse schuld crisissen gestimuleerd (Poli, 2017). De groei van populisme wordt ook sterk geholpen door slechte representatie en een mislukte zorgstaat. De kredietcrisis zorgde er juist voor dat deze problemen naar boven kwamen. Het lage vertrouwen die mensen hebben in de regering, EU en het rechtssysteem, zie figuur 1 Vertrouwen in mensen, recht en politiek in Nederland, hebben ervoor gezorgd dat de kredietcrisis nog meer wantrouwen creëerde in de huidige regering. Overkoepelend is het huidige tijdsperk van hyper-globalisatie. Globalisatie heeft in veel landen, waaronder Nederland, voor snelle en grote welvaart gezorgd, maar bij globalisatie zijn er ook verliezers. Zo is in de laatste decennia de economische ongelijkheid sterk gegroeid.

Oorzaken hiervan zijn bedrijven die hun productie verhuizen naar lagelonenlanden en door het openen van grenzen concurreert Nederland ineens met de massale productiecapaciteit van China en de rest van de wereld. De winnaars van globalisatie winnen alles en de verliezers krijgen niets. Daarnaast wordt door globalisatie de staatssoevereiniteit secundair, voorbeelden hiervan zijn de Europese Unie, Verenigde Naties en een NGO's (non-governmental organisation). Dus naast de nieuwe banen en welvaart die globalisatie met zich meebrengt verdwijnen er ook veel banen. Het zal aan de overheid moeten liggen om deze getroffen mensen te helpen, maar zodra dit wordt genegeerd zullen deze mensen aangetrokken worden door de populistische partijen die deze getroffen mensen met open armen ontvangen. Eén van de kenmerken van populisme is dus vijand creatie en de Europese unie is hiervan een goed voorbeeld. De strategie om een vijand van de Europese unie te creëren wordt door alle populistische partijen gevolgd. (Poli, 2017) De drie oorzaken die hierboven zijn besproken geven aan waarom de Europese unie, in de ogen van populistten, de oorzaak is van de hedendaagse problemen. De anti-Europese bewegingen willen een drastische verlaging van de Europese invloed, weg uit de Eurozone en weer terug naar de nationale valuta of zelfs helemaal de Europese unie verlaten.

Nu de oorzaken kort zijn besproken kan de stap worden gemaakt naar de mogelijke economische gevolgen van populisme om vervolgens te kijken wat voor invloed deze economische gevolgen hebben voor het bedrijfsleven in Nederland.

## Economische gevolgen populisme

Zoals aangeven bij de definitie van populisme, zegt populisme in zijn pure vorm niets over de economie. Alleen als er gekeken wordt naar de oorzaken van populisme wordt het duidelijk dat er wel degelijk economische factoren invloed hebben op populisme. Maar wat voor invloed heeft het populisme op de economie? Het is duidelijk dat een van de speerpunten van populisme economische ongelijkheid is. Dit en andere oorzaken vertalen naar drie algemene economische standpunten van Europese populistische partijen:

- Anti globalisatie en EU
- Soevereiniteit en nationalisme
- Protectionisme

Globalisatie wordt in de ogen van populisme gezien als een 'no-go'. Alhoewel zodra globalisatie goed wordt gemanaged, de negatieve gevolgen verholpen kunnen worden. Nu is het in het huidige tijdperk erg lastig om voor te stellen hoe globalisatie teruggedraaid kan worden. Het beleid van populisme ligt voornamelijk op het bevorderen van nationale interesses zoals sociale projecten. Een ander standpunt van Europese populistische partijen is het verlaten van de Europese unie. Zo heeft de UKIP in de Verenigd Koninkrijk de Brexit-referendum afgedwongen en nu is de Verenigd Koninkrijk uit de EU gestapt. Zo kunnen de vier vrijheden van de EU in gevaar komen: personen, goederen, kapitaal en diensten. (London Business School, 2019) De voornaamste aanleiding van de populistische partijen om de EU te verlaten zijn immigratie, steeds verdere integratie van Europa en de euro. Het verlies van eigen identiteit en immigratie bedreigt volgens de populistische partijen ook de soevereiniteit en identiteit van hun eigen land. Deze nationalisme uit zich weer in protectionisme.

Een duidelijk voorbeeld hiervan is Donald Trump die een handel oorlog is aangegaan met China. Eind 2019 kondigde Donald Trump nieuwe invoerrechten aan en als ze geïmplementeerd werden was de gemiddelde invoerrecht van Chinese goederen die naar de Verenigde Staten gingen 24%. (Shan, 2019) Zodra de handelsoorlog van China en de Verenigde Staten escaleert zal dit negatieve gevolgen hebben voor de globale economie. (Dutt, 2018) Voor Nederland zou een handelsoorlog erg negatief kunnen zijn. Volgens het CBS (2019) verdient Nederland 34 procent van het bruto

binnenlands product (bbp) aan export. Mocht Nederland dus uit de Europese markt stappen of met andere landen een handelsoorlog gaan voeren komt de exportsector, die dus behoorlijk groot is, in gevaar. Om een beter beeld te schetsen over de economische gevolgen van populisme in Nederland wordt er nu gekeken naar de Nederlandse populistische partijen om te kijken wat hun economische standpunten zijn.

### **Populisme in Nederland**

Hoe ziet het hedendaagse populisme eruit in Nederland? Het begin van hedendaagse populisme in Nederland wordt toegekend aan Pim Fortuyn. In 2001 richtte Pim Lijst Pim Fortuyn (LPF) op met als kernpunten het vreemdelingenbeleid en de islam. De drie kenmerken van populisme: anti elite, autoritair en nativisme komen terug in het LPF. Na de moord van Pim Fortuyn in 2002 kreeg LPF 26 zetels. (Parlement.com) Echter was het succes van LPF even snel verdwenen. Voor een moment was het populisme in de Tweede Kamer verdwenen, maar de gedachtegang bleef bestaan. In 2004 ging Geert Wilders weg uit de VVD en hij bleef in eerste instantie een onafhankelijk kamerlid. Vervolgens richtte Geert Wilder de Partij voor de Vrijheid (PVV) op in 2006. Dit kwam met redelijk succes en in de Tweede Kamerverkiezingen van 2006 behaalde PVV negen zetels. De PVV haalde meer succes in de volgende verkiezingen, maar het lukte ze nooit om in het kabinet te komen (wel gedoogpartner). Het belangrijkste standpunten van de PVV waren het verlaten van de Europese Unie en het afschaffen van de euro. Daarnaast benadrukte Geert Wilders het 'islamisering van de Nederlandse samenleving'. Kenmerkend is de harde aanpak van het economisch beleid: btw-verlaging, verlaging vennootschapsbelastingen en kleinere overheid zodat er minder rode draad is voor ondernemers. (Partij voor de Vrijheid, 2012). In de loop van het bestaan van de PVV werd de partij en Geert Wilders bestempeld als populistisch en kwam het onder veel kritiek te staan.

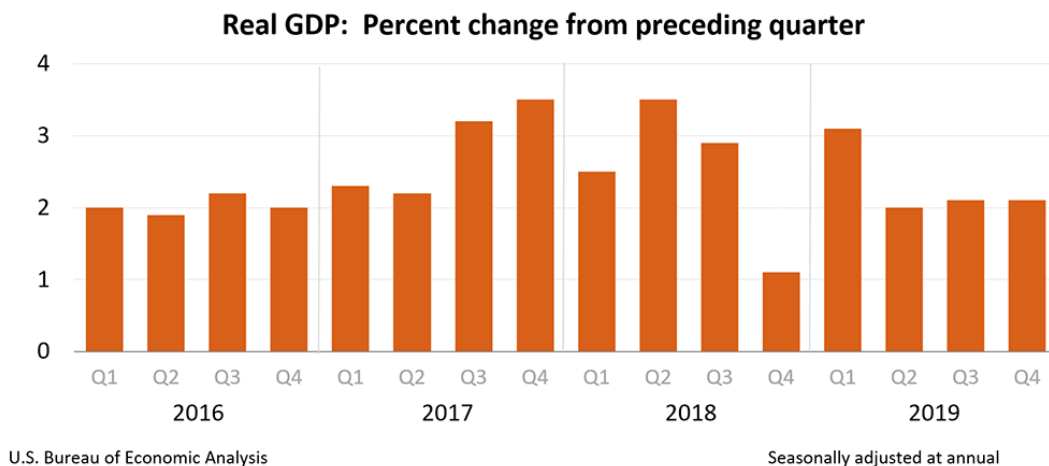
In 2016 kwam er een nieuwe partij naar voren namelijk het Forum voor Democratie (FVD) met als lijsttrekker Thierry Baudet. In de Tweede Kamerverkiezingen van 2017 kreeg FVD slechts twee zetels. (Parlement.com) Dit bleek echter genoeg om FVD nog meer populariteit te geven en in de Eerste Kamerverkiezingen van 2019 behaalde het FVD twaalf zetels. Het verkiezingsprogramma van het FVD heeft veel overeenkomsten met de PVV. De nadruk van het FVD ligt op de wet

Bescherming Nederlandse Waarden, waarin de integratieproblematiek moet worden verholpen. (Forum voor Democratie, 2017) De economische en Europese standpunten zijn ook vergelijkbaar met de PVV. Er kan dus gezegd worden dat het FVD de opvolger is van de PVV. Zo blijkt dat veel stemmers van het FVD van de PVV komen. (Huygen, 2019) Het antwoord op de maatschappelijke onvrede volgens de FVD en PVV is nationalisme en economische groei. Vergelijkbaar met de standpunten van Donald Trump.

### **Gevolgen op het bedrijfsleven**

Uit de literatuur komt veel kritiek op het populisme. Volgens de literatuur is het beleid die het populisme uitvoert; anti globalisatie en EU, soevereiniteit en nationalisme en protectionisme erg schadelijk voor de samenleving en economie. Nu blijkt uit praktische voorbeelden zoals Donald Trump en UKIP dat dit veelal waar is. Populistische partijen stellen zich op tegen de elite om vervolgens zelf de macht te grijpen. Kijk naar landen zoals Hongarije, Rusland, Turkije en de Filipijnen. Het creëren van een vijand, in Europese landen vaak de Europese unie en immigranten, geven de populistische leiders rede om hiervan afstand te nemen. Er kan echter een argument worden gemaakt dat het voornamelijk rechtse beleid van populistische partijen goed voor het bedrijfsleven is.

Zo heeft het binnenlandse beleid van Donald Trump voor de Verenigde Staten voor stabiele groei gezorgd tot en met 2019.



**Figuur 2 Bruto binnenlands product VS volgens Bureau of Economic Analysis**



Maar door Trumps controversiële buitenlandsbeleid is deze groei volgens meerdere onderzoekers tijdelijk en oppervlakkig. De echte consequenties van Trumps economische beleid zullen de komende jaren waarschijnlijk in een recessie terugkomen. Een ander praktisch voorbeeld is van de Verenigde Koninkrijk en Brexit. De conservatieve partij trok eerst hoogopgeleide mensen, die economisch succesvol zijn en open staan voor liberalisatie en globalisatie. (Baker, 2019) Met Brexit en Boris Johnson is de conservatieve partij meer aantrekkelijker geworden voor minder succesvolle en laagopgeleide mensen die vanwege de hoge ongelijkheid protectionisme, minder immigratie en nationalisme ondersteunen. (Baker, 2019)

In Nederland zijn de ondersteuners van de PVV en FVD meestal de gedupeerden van globalisatie en ongelijkheid. (Huygen, 2019) Het economische succes voor de meeste multinationals komt voort uit de zo goed als verdwenen tarieven en globalisatie. Voor de grote multinationals zal dan ook het beleid van een populistische partij niet gunstig zijn. Kijk bijvoorbeeld naar de handelsoorlog van de Verenigde staten en China. Het is zeker mogelijk dat zodra Nederland een protectionistische beleid gaat uitvoeren dat de gevolgen voor multinationals enorm zullen zijn.

De gevolgen zullen minder merkbaar zijn voor bedrijven, zzp'ers en werknemers die juist benadeeld zijn door de open grenzen en toenemende globalisatie. Het meeste productiewerk is verplaatst naar lageloonlanden. Vrachtwagenchauffeurs worden vervangen door goedkopere werkkrachten uit Oost-Europa en het duurde niet lang voordat veel andere laagopgeleidebanen weg waren en sectoren weggeconcurrereerd zijn door landen die het goedkoper kunnen aanbieden. Er wordt niet gezegd dat Nederland hier helemaal niets aan doet, maar door de populariteit van de populistische partijen blijkt dat er niet voldoende is gedaan. Het is dan ook begrijpelijk dat sommige ondernemers het beleid van populistische partijen positief in zien. Ze zijn dan beschermd van overzeese concurrentie doormiddel van tarieven en andere inperkingen. De focus komt te liggen op het binnenlandse beleid en voor bedrijven en werknemers die zich gedupeerd voelen is dit een verfrissende blik. Maar de literatuur waarschuwt ons over de mogelijke lange termijn consequenties als een populistische partij aan de macht blijft. Eén van de kenmerken van populisme is niet voor niets het grijpen van macht en daaraan vasthouden. Kijk naar landen als Rusland, Hongarije en Turkije. Alle drie de leiders van deze landen kwamen

met hervormingen en beloftes met economische groei. Uiteindelijk schoof de focus van de leiders naar het langer aan de macht te blijven. In sommige gevallen zullen vrijheden ingeperkt worden en democratie kan vervangen worden door een autoritair beleid. De afweging moet gemaakt worden of populisme positief of negatief is op korte- en lange termijn. Als er op korte termijn wordt gekeken zijn de mogelijke negatieve consequenties van populisme nog niet zo zichtbaar. Op langere termijn zullen deze consequenties steeds duidelijker worden, maar vaak is het dan al te laat. De literatuur geeft duidelijk aan dat de gevolgen negatief voor de economie en samenleving zullen zijn. Maar uiteindelijk werkt politiek op de emoties van mensen en zal het aan de ondernemer en bedrijf zelf liggen of ze populisme willen omarmen of afstoten.

### **Eigen visie**

Het schrijven van een artikel over populisme bleek ingewikkelder te zijn dan gedacht. Ten eerste is populisme een term dat steeds vaker en makkelijker gebruikt wordt. Zodra een politicus uitspraken geeft die niet in het hedendaagse politieke landschap past, wordt hij of zij gelijk bestempeld als een populist. Het was daarom belangrijk om eerst duidelijk vast te stellen wat populisme nu precies betekent. Om vervolgens een link te maken naar het bedrijfsleven was het eerst nodig om vast te stellen waar populisme vandaan komt en wat de gevolgen van populisme is op de economie. Er is bewust gekozen om voornamelijk te focussen op het economische gedeelte van populisme zodat er overzicht bewaard kon worden. Het was namelijk erg makkelijk en verleidelijk om in de details te duiken, maar dit zou ervoor zorgen dat het niet meer relevant zou kunnen zijn voor het gehele bedrijfsleven.

Uit het literatuuronderzoek blijkt dat het populisme meer negatieve gevolgen brengt dan goed. Mijn interesse voor het populisme is ontstaan nadat ik een semester heb gestudeerd in Hongarije. Ik merkte dat de openheid om te praten over het politiek anders is dan in Nederland. Nadat ik hierin heb verdiept door onder andere lessen te volgen en te spreken met Hongaren heb ik een beeld kunnen krijgen wat voor invloed populisme heeft op de economie en het dagelijkse leven van Hongaren. Het is ook naar mijn mening dat het populisme niet omarmt moet worden door bedrijven. Echter tijdens het schrijven van dit artikel heb ik mijzelf ook ingebeeld in de schoenen van ondernemers en bedrijven die wel zaken willen doen met populisme. Dit zorgde

ervoor dat ik de huidige politieke en economische situatie van Nederland beter kon begrijpen. Het is eenmaal niet zo zwart en wit dan het lijkt. Waar ik mijn artikel vooral naar wilde sturen was dat populisme een soort reactie is van wat er nu 'mis' gaat of genegeerd wordt door de huidige politiek en economie. Voor het bedrijfsleven is de keuze om hierin mee te gaan of juist ervoor te zorgen dat er op een andere, hopelijk betere, manier komt om deze problemen op te lossen.

## Bibliografie

Antal, A. (2019, 1 september). *The Political Theory of Populism and*

*Democracy* [Presentatieslides]. Geraadpleegd van

<http://www.antalattila.hu/p/oktatas.html>

*Autoritarisme*. (z.d.). Geraadpleegd op 28 maart 2020, van

<https://www.encyclo.nl/begrip/autoritarisme>

Baker, G. (2019, 6 december). A British Test for the Populist Revolution. Geraadpleegd op 29

maart 2020, van [https://www.wsj.com/articles/a-british-test-for-the-populist-](https://www.wsj.com/articles/a-british-test-for-the-populist-revolution-11575647973)

[revolution-11575647973](https://www.wsj.com/articles/a-british-test-for-the-populist-revolution-11575647973)

Centraal Bureau voor de Statistiek. (2019, 30 september). Hoeveel verdient Nederland aan de

export? Geraadpleegd op 29 maart 2020, van [https://www.cbs.nl/nl-](https://www.cbs.nl/nl-nl/faq/specifiek/hoeveel-verdient-nederland-aan-de-export-)

[nl/faq/specifiek/hoeveel-verdient-nederland-aan-de-export-](https://www.cbs.nl/nl-nl/faq/specifiek/hoeveel-verdient-nederland-aan-de-export-)

Devinney, T. M., & Hartwell, C. A. (2020). Varieties of populism. *Global Strategy Journal*, 10(1),

32–66. <https://doi.org/10.1002/gsj.1373>

Dutt, P. (2018, 23 maart). Who Suffers in a Trade War? Geraadpleegd op 29 maart 2020, van

<https://knowledge.insead.edu/blog/insead-blog/who-suffers-in-a-trade-war-8716>

Forum voor Democratie. (2017). Verkiezingsprogramma FVD 2017. Geraadpleegd van

[http://dnpprepo.ub.rug.nl/10938/1/FvD\\_verkprogTK2017.pdf](http://dnpprepo.ub.rug.nl/10938/1/FvD_verkprogTK2017.pdf)

Huygen, M. (2019, 21 maart). Vooral mannen kiezen voor Forum voor Democratie.

Geraadpleegd op 29 maart 2020, van <https://www.nrc.nl/nieuws/2019/03/21/fvd-aantrekkelijk-voor-klimaatscepticus-a3954192>

Inglehart, R. F., & Norris, P. (2016). Trump, Brexit, and the Rise of Populism: Economic Have-Nots and Cultural Backlash. *HKS Faculty Research Working Paper Series*. Geraadpleegd van <https://www.hks.harvard.edu/publications/trump-brexit-and-rise-populism-economic-have-nots-and-cultural-backlash>

Kaltwasser, C. R. (2019). *Populism and the Economy: An Ambivalent Relationship*. Geraadpleegd van <https://www.semanticscholar.org/paper/Populism-and-the-Economy-%3A-An-Ambivalent/7220d9a4e653980255781993811985f0e430bc7b>

London Business School. (2019, 11 april). *How business is responding to the rise in populism*. Geraadpleegd op 28 maart 2020, van <https://www.london.edu/think/how-business-is-responding-to-the-rise-in-populism>

Mebius, D. (2017, 9 maart). *Baudet trekt ten strijde tegen het partijkartel*. Geraadpleegd op 28 maart 2020, van <https://www.volkskrant.nl/nieuws-achtergrond/baudet-trekt-ten-strijde-tegen-het-partijkartel~b5b65148/>

Michael Cox. (2017). The Rise of Populism and the Crisis of Globalisation: Brexit, Trump and Beyond. *Irish Studies in International Affairs*, 28, 9–17.

<https://doi.org/10.3318/isia.2017.28.12>

Mudde, C. (2004). The Populist Zeitgeist. *Government and Opposition*, 39(4), 542–563.  
doi:10.1111/j.1477-7053.2004.00135.x

Muller, J. W. (2016). *What Is Populism?* Amsterdam, Nederland: Amsterdam University Press.

<https://doi.org/10.1080/17496977.2017.1348026>

Parlement.com. (z.d.-a). *Forum voor Democratie (FVD)*. Geraadpleegd op 29 maart 2020, van

[https://www.parlement.com/id/vkbfkzyuqytw/forum\\_voor\\_democratie\\_fvd](https://www.parlement.com/id/vkbfkzyuqytw/forum_voor_democratie_fvd)

Parlement.com. (z.d.-b). Opkomst en ondergang van de LPF. Geraadpleegd op 29 maart 2020,

van

[https://www.parlement.com/id/vhdjhx1hxotm/opkomst\\_en\\_ondergang\\_van\\_de\\_lpf](https://www.parlement.com/id/vhdjhx1hxotm/opkomst_en_ondergang_van_de_lpf)

Partij voor de Vrijheid. (2012). *Hún Brussel, óns Nederland*. Geraadpleegd van

<https://pvv.nl/images/stories/verkiezingen2012/VerkiezingsProgramma-PVV-2012-final-web.pdf>

Pastor, L., & Veronesi, P. (2019, 12 december). *Populism: Why in rich countries and in good*

*times*. Geraadpleegd op 28 maart 2020, van <https://voxeu.org/article/populism-why-rich-countries-and-good-times>

*Pluralisme*. (z.d.). Geraadpleegd op 28 maart 2020, van

<https://www.woorden.org/woord/pluralisme>

Poli, M. D. (2017). CONTEMPORARY POPULISM AND THE ECONOMIC CRISIS IN WESTERN

EUROPE. *Baltic Journal of Political Science*, 5(5), 40.

<https://doi.org/10.15388/bjps.2016.5.10335>

Sawa, T. (2017, 21 maart). *Globalism versus populism*. Geraadpleegd op 28 maart 2020, van

<https://www.japantimes.co.jp/opinion/2017/03/21/commentary/world-commentary/globalism-versus-populism/#.Xn97Z25FyUk>

Shan, W. (2019, November 1). The Unwinnable Trade War. *Foreign Affairs*, 98(6), 99–108.

Visser, H. (2020, 8 maart). *In bv Nederland wint de politieke ondernemer*. Geraadpleegd op 28 maart 2020, van <https://www.trouw.nl/wetenschap/in-bv-nederland-wint-de-politieke-ondernemer~b37b3f5d/>